

LUẬN VỀ CHIẾN TRANH

Niccolò Machiavelli

DELL'ARTE DELLA GUERRA

Tác giả: Niccolò Machiavelli (1469 – 1527)

Công bố lần đầu năm 1521

Tác phẩm thuộc về công chúng

LUẬN VỀ CHIẾN TRANH

Dịch từ bản tiếng Anh "The Art of War" của Henry Neville (1620–1694) được công bố lần đầu năm 1675

Bản quyền bản dịch tiếng Việt © Công ty Cổ phần Sách Omega Việt Nam, 2025

Công ty Cổ phần Sách Omega Việt Nam xuất bản, bìa mềm, 2025

Thiết kế và trình bày: Công ty Cổ phần Sách Omega Việt Nam

Công ty Cổ phần Sách Omega Việt Nam - thành viên của Alpha Publishing Group.

CÔNG TY CP SÁCH OMEGA VIỆT NAM (OMEGA PLUS) thành lập tháng 9/2016 với định hướng xuất bản tri thức nền tảng trong lĩnh vực Khoa học Nhân văn, Khoa học Tự nhiên, Chính trị - Xã hội, Triết học, Nghệ thuật... Đến nay, chúng tôi đã xuất bản gần 500 đầu sách thuộc 7 tủ sách, bao gồm: Kinh điển, Sử Việt, Khoa học, Nhân vật Vĩ đại, Nghệ thuật, Tủ sách Đòi người và Tủ sách Y sinh. Thông qua việc xuất bản các ấn phẩm có giá trị, mang hàm lượng tri thức cao, qua các hoạt động nhằm đưa tri thức hữu ích đến cộng đồng, Omega Plus mong muốn đóng góp theo cách riêng vào sự phát triển đang ngày càng mạnh mẽ của xã hội.

Không phần nào thuộc sở hữu của Công ty Cổ phần Sách Omega Việt Nam và được chủ sở hữu nhượng quyền trong xuất bản phẩm này được phép sao chép, lưu trữ trong hệ thống truy xuất hoặc truyền đi dưới bất kỳ hình thức nào hoặc bằng bất kỳ phương tiện nào gồm điện tử, cơ khí, sao chụp, ghi âm hoặc mọi hình thức và phương tiện khác mà không có sự cho phép trước bằng văn bản của Công ty Cổ phần Sách Omega Việt Nam. Chúng tôi luôn mong muốn nhận được những ý kiến đóng góp của quý vị độc giả để sách ngày càng hoàn thiện hơn.

Biên mục trên xuất bản phẩm của Thư viện Quốc gia Việt Nam

Machiavelli, Niccolò

Luận về chiến tranh / Niccolò Machiavelli ; Nguyễn Thanh Xuân dịch. - H. : Thế giới ; Công ty Sách Omega Việt Nam, 2025. - 284 tr. ; 21 cm

1. Khoa học quân sự 2. Chiến tranh

355.02 - dc23

TGF0646p-CIP

Góp ý về sách, liên hệ về bản thảo và bản dịch: info@omegaplus.vn

Liên hệ ebooks, hợp tác xuất bản & truyền thông trên sách: truyenthong@omegaplus.vn

Liên hệ dịch vụ bản quyền, xuất bản, ký gửi và phát hành: dichvu@omegaplus.vn

LUẬN VỀ CHIẾN TRANH

Niccolò Machiavelli

Nguyễn Thanh Xuân *dịch*

⊕ MEGA⁺

NHÀ XUẤT BẢN
THẾ GIỚI

ĐỘI NGŨ TRIỂN KHAI OMEGA+

Phụ trách xuất bản: Trần Hoài Phương

Phụ trách bản quyền: Kim Ngân

Điều phối sản xuất: Nguyễn Quang Diệu

Biên tập viên: Nguyễn Thảo

Thiết kế bìa: Hoàng Duy Khánh

Trình bày: Vũ Lê Thư

Thư ký xuất bản: Bùi Huyền

ĐƠN VỊ HỢP TÁC TRUYỀN THÔNG

TRẠM ĐỌC

<https://www.facebook.com/tramdocvn>

website: <http://tramdoc.vn/>

Mục lục

Lời người dịch	7
Lời mở đầu	11
Quyển một	15
Quyển hai	64
Quyển ba	116
Quyển bốn	155
Quyển năm	179
Quyển sáu	205
Quyển bảy	245

Lời người dịch

Luận về chiến tranh (tiếng Ý: *Dell'arte della guerra*) là chuyên luận quân sự của Niccolò Machiavelli – nhà triết học chính trị và sử gia nổi bật thời Phục hưng Ý. Tác phẩm được viết trong khoảng 1519-1520 và xuất bản năm 1521. Đây là tác phẩm duy nhất của Machiavelli về chính trị và lịch sử được in khi ông còn sống.

Tác phẩm được trình bày dưới hình thức đối thoại giữa một nhóm quý tộc và trí thức tại khu vườn Orti Oricellari – trung tâm thảo luận học thuật của Florence vào cuối thế kỷ XV. Nhân vật trung tâm là Fabrizio Colonna – một condottiere (lính đánh thuê) giàu kinh nghiệm và được xem như phát ngôn của chính Machiavelli. Ông đối thoại với Cosimo Rucellai, Zanobi Buondelmonti, Battista della Palla và Luigi Alamanni. Mặc dù mở đầu với giọng kể ngôi thứ nhất, Machiavelli nhanh chóng rút khỏi văn bản, nhường toàn bộ vai trò thuyết giảng cho Fabrizio.

Fabrizio thể hiện sự ngưỡng mộ với quân đội cộng hòa La Mã, đặc biệt là giai đoạn đầu và trung kỳ. Ông đề xuất Florence nên xây dựng quân đội công dân dựa theo mô hình này, nhằm thay thế lính đánh thuê – vốn bị ông xem là

bất ổn và thiếu trung thành. Các cuộc đối thoại gần như trở thành độc thoại của Fabrizio, khi ông trình bày chi tiết các vấn đề về tuyển mộ, huấn luyện, tổ chức, chiến lược và mục đích chính trị của chiến tranh. Dưới góc nhìn Machiavelli, chiến tranh không thể tách rời khỏi chính trị; nó là phương tiện để bảo vệ hoặc mở rộng quyền lực chính trị.

Machiavelli khẳng định chiến tranh là một công cụ tự nhiên của nhà nước, và nhà lãnh đạo khôn ngoan phải luôn chuẩn bị cho nó, cả trong thời bình. Ông phê phán sâu sắc giới nhân văn đương thời – những người tôn thờ văn học cổ mà bỏ qua sức mạnh quân sự. Ông nhấn mạnh: Cổ nhân cần được học hỏi không chỉ ở nghệ thuật hay đạo đức, mà ở cả chiến tranh – thứ làm nên sức mạnh quốc gia.

Cuốn sách dành tặng Lorenzo di Filippo Strozzi – một quý tộc Florence – với phần mở đầu trang trọng, tuyên bố rõ quyền tác giả của Machiavelli. Trong suốt thế kỷ XVI, tác phẩm được tái bản ít nhất 21 lần, dịch sang tiếng Pháp, Anh, Đức và Latinh. Montaigne xếp Machiavelli ngang hàng với Caesar, Polybius và Commynes về hiểu biết quân sự. Thống chế de Saxe cũng chịu ảnh hưởng rõ rệt từ Machiavelli trong cuốn *Reveries upon the Art of War* (1757), và nhiều nhân vật lớn khác như Frederick Đại đế hay Thomas Jefferson đều sở hữu hoặc trích dẫn tác phẩm này.

Tuy có cùng tiêu đề với bản dịch đầu tiên của binh pháp Tôn Tử sang tiếng Pháp (*Art de la guerre*, năm 1772), nhưng không có bằng chứng nào cho thấy Machiavelli từng

tiếp cận hay chịu ảnh hưởng từ Tôn Tử. Hai tác giả sống cách nhau hơn 2.000 năm và trong bối cảnh văn hóa hoàn toàn khác biệt. Dù đều nhìn nhận chiến tranh và chính trị là hai mặt gắn bó, Machiavelli chú trọng vào tổ chức quân sự và mô hình nhà nước, còn Tôn Tử tập trung vào chiến lược linh hoạt và nguyên tắc tối ưu hóa chiến thắng. Với Tôn Tử, chiến tranh là phương tiện bất đắc dĩ; còn với Machiavelli, chiến tranh là điều tất yếu và không thể né tránh.

Tư tưởng của Machiavelli có ảnh hưởng sâu rộng trong lịch sử quân sự châu Âu. Maurice xứ Nassau – người khởi xướng cuộc Cách mạng Quân sự Hà Lan – đã áp dụng triệt để nguyên tắc huấn luyện nghiêm ngặt và tổ chức quân đội kiểu La Mã mà Machiavelli đề xuất. Gustavus Adolphus – “cha đẻ của chiến tranh hiện đại” – vận dụng tư tưởng cơ động và kết hợp các binh chủng để giành thắng lợi trong cuộc Chiến tranh Ba mươi năm. Napoleon Bonaparte với chiến thuật tấn công chớp nhoáng và sự chú trọng vào tinh thần quân đội cũng mang dấu ấn của Machiavelli. Carl von Clausewitz – lý thuyết gia quân sự nổi tiếng người Phổ – kế thừa trực tiếp quan điểm “chiến tranh là sự tiếp nối của chính trị bằng các phương tiện khác”. Frederick Đại đế, qua các chiến dịch linh hoạt và sáng tạo, cũng được cho là người thực hành những nguyên tắc của Machiavelli trên chiến trường.

Mặc dù không nổi tiếng bằng *Quân vương* (Il Principe), *Luận về chiến tranh* vẫn là một trong những tác phẩm sâu

sắc và hệ thống nhất về lý thuyết quân sự trong thời kỳ cận đại. Nó kết hợp tinh thần cổ điển với nhu cầu thực tiễn của nhà nước Phục hưng, mang đến một cái nhìn táo bạo, sắc sảo và đầy tính chiến lược về vai trò của chiến tranh trong chính trị.

Lời mở đầu

Của Niccolò Machiavelli, công dân và thư ký của Florence, về *Luận về chiến tranh*, dành tặng Lorenzo di Filippo Strozzi, quý tộc xứ Florence

Lorenzo ạ, nhiều người khẳng định cho rằng trên đời này không gì có thể có ít điểm chung hơn, và cũng có thể nói là khác biệt vô cùng, như giữa đời sống dân sự và đời quân ngũ. Theo đó, ta thường thấy rằng khi một người tìm lấy cơ hội để bản thân tiến vào quân đội, họ sẽ nhanh chóng thay đổi không chỉ trang phục mà còn cả tập quán, thói quen, lời ăn tiếng nói, và rồi cảm thấy khó chịu trước những thói quen dân sự; còn tôi, tôi không tin rằng đời nào lại có người có thể mặc trang phục dân sự nhưng muốn bản thân mau chóng lao vào những trò hành xử bạo lực, cũng nào đâu tìm ra người vốn đã quen với những thói quen và tập quán dân sự mà lại xem chúng là yếu đuối và không phù hợp cho các hoạt động của họ; cũng nào đâu có người luôn cho rằng thật đúng đắn khi anh ta cứ mang hoài một vẻ ngoài cùng lối nói năng đời thường nhưng lại muốn làm người khác phải sợ hãi mình với bộ râu và những lời thô tục. Những chuyện như vậy quả là khiến cho ý kiến ở đâu

trở nên thật xác đáng trong thời kỳ này. Nhưng nếu xét đến các thể chế cổ xưa thì lại không thấy có gì thống nhất hơn, phù hợp hơn và quan trọng là giống nhau đến thế (giữa dân sự và quân ngũ); bởi vì trong tất cả các nghệ thuật đã có chỗ đứng trong một xã hội vì lợi ích chung của con người, mọi thể chế được tạo ra để (khiến con người) sống với nỗi sợ hãi luật pháp và Thượng đế là vô ích nếu kèm theo đó không có sự bảo hộ, giả sử được sắp xếp tốt, dành cho chúng và không chỉ được duy trì cho chúng mà còn cho những điều khác chưa được thiết lập tốt. Và vì vậy (ngược lại), những thể chế tốt nếu không có sự giúp đỡ của quân đội sẽ hỗn loạn không khác gì mấy khối người cư trú trong một cung điện nguy nga, dầu có được phục sức với đá quý và vàng thì nếu không có mái che, tất sẽ không có gì bảo vệ họ khỏi cơn mưa. Và nếu trong bất kỳ thể chế nào khác của một thành phố hay một nền cộng hòa nơi từng tí một chuyên cần được thực hiện để giữ cho con người trung thành, sống yên ổn và đầy lòng kính sợ Thượng đế, thì trong quân đội sự chuyên chú ấy còn được nhân đôi; vì còn nơi nào khác trong một đất nước mà ta có thể trông cậy vào lòng trung thành lớn lao hơn ngoài người lính vốn đã thế sẽ hy sinh vì Tổ quốc? Còn ở đâu mới có được tình yêu hòa bình nhiều hơn nơi người lính, những người mà chỉ chiến tranh mới có thể tổn hại đến được? Còn nơi nào cần lòng kính sợ Thượng đế sâu sắc hơn người lính, kẻ mỗi ngày phải đối mặt với vô vàn hiểm nguy và vì thế cần đến sự phù hộ của Người nhiều hơn? Nếu những điều thiết yếu làm nên đời sống người lính như trên

được cân nhắc thấu đáo, ta sẽ thấy chúng được ca ngợi bởi những ai ban hành luật lệ cho các chỉ huy vốn được giao phó trách nhiệm huấn luyện quân đội, chúng cũng sẽ được noi theo và thực hiện bằng tất cả lòng tận tâm.

Nhưng vì các thể chế quân sự đã hoàn toàn suy đồi và rời xa những cách thức cổ xưa, nhiều quan điểm tiêu cực nảy sinh khiến quân đội bị ghét bỏ, việc giao tiếp với những người huấn luyện họ cũng bị né tránh. Còn tôi, qua những gì đã thấy và đọc được, tôi cho rằng việc phục hồi những phương thức xưa cũ và khôi phục phần nào tinh thần thượng võ trong quá khứ không phải là điều bất khả nên đã quyết định không để khoảng thời gian nhàn rỗi này trôi qua vô ích, tôi sẽ viết ra những gì tôi biết về nghệ thuật chiến tranh nhằm thỏa mãn những người yêu mến các chiến công xưa. Và cho dù luận bàn về những vấn đề xoay quanh cả một sự nghiệp được nhiều người chọn đi theo là việc đòi hỏi phải có lòng can đảm, tôi vẫn cho rằng không có gì là sai khi dùng những con chữ trong khi đáng ra có thể dùng hành động; bởi lẽ những sai lầm mắc phải khi viết ra có thể được sửa chữa mà không gây nguy hại cho ai, còn những sai lầm xảy ra trong hành động ta chỉ có thể nhận ra sau khi các chỉ huy phải gánh chịu thất bại.

Vậy nên, Lorenzo ạ, xin hãy cân nhắc chất lượng những nỗ lực này của tôi, hãy dành cho chúng sự phê phán hay ngợi khen mà ngài cho là xứng đáng. Tôi gửi tới ngài những trang viết này, vừa là để bày tỏ lòng biết ơn đối với

tất cả những ân huệ tôi nhận được từ ngài (tuy rằng tôi không đưa vào đây một lời nhận xét nào cho chính tác phẩm của mình), vừa là vì tôi vốn luôn trân trọng nhiều tác phẩm tương tự của những người rạng danh vì sự cao quý, giàu có, tài năng và lòng quảng đại nên tôi biết rằng xét về sự giàu có và dòng dõi, ít có ai sánh được bằng ngài; còn về tài năng, ngài có rất ít đối thủ; về lòng quảng đại, không ai có thể vượt qua ngài.

Quyển một

Tôi cho rằng ai cũng có thể tụng ca bất kỳ người nào sau khi họ chết đi mà không phải bận tâm lo nghĩ bởi đến lúc này ta làm gì còn phải e ngại bị cho là nịnh hót, vậy nên tôi không chút e dè ca ngợi ngài Cosimo Rucelai của chúng ta, người mà mỗi khi nhớ đến tôi đều không khỏi rơi lệ vì tôi đã nhận ra ở ngài những điều đáng khao khát nơi một người bạn tốt trong vòng bạn bè cũng như nơi một công dân trên đất nước mình. Vì tôi không biết thêm điều gì có liên quan đến ngài ấy ngoài việc ngài luôn tự nguyện cống hiến vì bạn bè của ngài với tất cả dũng khí, và tôi cũng không biết bất kỳ công việc nào lại khiến ngài nản lòng một khi ngài hiểu rõ làm vậy là vì lợi ích của đất nước mình. Tôi có thể thoải mái thú nhận rằng trong số nhiều người tôi từng biết và làm việc cùng thì ngài là nhân vật có tâm trí luôn bùng cháy những điều vĩ đại và tuyệt vời. Người ta cũng không tỏ lòng đau buồn với bạn bè của ngài ngoài việc ngài sinh ra để rồi chết trẻ mà không được tôn vinh trong chính căn nhà của mình, ra đi mà không thể dựa vào tài trí để mang lại lợi ích cho bất cứ ai khác, bởi lẽ ai cũng biết rằng không ai có thể nói về ngài trừ khi (nói) rằng một người bạn tốt đã mất. Tuy vậy, chúng ta, cũng như với bất kỳ ai biết về ngài,

sẽ không thể nào tiếp giữ niềm tin vào những phẩm chất đáng ca ngợi của ngài (bởi lẽ hành động dường như không phản ánh được chúng). Đúng là vị thần vận mệnh không quá khác nghiệt với ngài nên một số ký ức ngăn ngừa về sự tài khéo trong tài năng của ngài vẫn được lưu giữ qua một số tác phẩm và những vần thơ tình diễm lệ, vốn (không phải do ngài yêu say đắm một ai mà) chỉ là (được dùng như một) bài tập trí óc để không lãng phí thời gian trong những tháng năm tuổi trẻ của ngài, để thần vận mệnh có thể dẫn dắt ngài đến với những suy tưởng cao cả hơn. Ở đây, có thể hiểu rõ rằng nếu mục đích của ngài là nhằm rèn luyện thì ngài đã miêu tả ý tưởng của mình theo cách thật hoan lạc làm sao, và đồng thời ngài cũng được vinh danh rất nhiều trong thơ của mình. Vị thần vận mệnh đã tước đoạt từ tay chúng ta một người bạn vĩ đại đến thế; với tôi, dường như tôi không thể tìm ra bất kỳ phương thuốc nào tốt hơn ngoài tìm cách thụ hưởng từ ký ức của ngài, phục hồi những điều từng được ngài quán xét thấu đáo hoặc bàn thảo một cách thông thái. Gần đây nhất là những cuộc thảo luận với quý ngài Fabrizio Colonna trong những khu vườn ở lâu đài của ngài Cosimo, tại đó nhiều vấn đề quan trọng liên quan đến chiến tranh mà hai ngài bàn luận thật chi tiết với những câu hỏi được Cosimo đặt ra một cách sắc sảo và cẩn trọng, có vẻ như việc tôi trình bày ở đây trước những người bạn khác của chúng ta là thích đáng khi cần nhắc lại những ký ức về ngài ấy, để rồi khi đọc nó, những người bạn có cơ hội có mặt trong dịp đó rồi sẽ hồi cố những đức hạnh của ngài còn những người đau buồn vì không thể

tham dự vẫn sẽ học được phần nào trong số nhiều điều được một trong những người khôn ngoan nhất thảo luận, những điều không chỉ hữu ích cho đời sống quân ngũ mà còn cho cả dân sự. Vì vậy, tôi sẽ kể lại làm thế nào mà Fabrizio Colonna, khi trở về từ Lombardy, nơi ngài chiến đấu vinh quang trong một thời gian dài cho vị vua Công giáo, đã quyết định ghé lại Florence nghỉ ngơi vài ngày để thăm ngài công tước và gặp lại một số quý ông ngài từng quen biết trong quá khứ. Cũng vì vậy, việc này đã tạo điều kiện cho Cosimo mời công tước đến dự tiệc trong khu vườn của mình, không phải chỉ để thể hiện sự hào phóng của bản thân mà để có lý do chuyện trò, đồng thời học hỏi nhiều điều từ vị khách, đúng như những gì một người thường hy vọng có được nơi một nhân vật mà nếu người này chịu trao cho ta cơ hội có được cả ngày thảo luận về những vấn đề bản thân ta cần tìm hiểu chỉ vậy thôi đã đủ khiến tâm trí ta vô cùng thỏa mãn rồi.

Thế là Fabrizio đã đến, đúng như dự định và được Cosimo cùng với một số người bạn trung tín khác đón tiếp, trong số đó có Zanobi Buondelmonti, Battista Della Palla và Luigi Alamanni, những con người trẻ tuổi nhiệt thành nhất đều có đam mê nghiên cứu và được ngài yêu mến, vì những phẩm cách cao quý được ngài Fabrizio ca ngợi hàng ngày nhưng ta sẽ không bàn đến chúng ở đây. Vì vậy, Fabrizio được vinh danh theo thời gian và địa vị, với tất cả những vinh dự cao nhất mà họ có thể dành cho ngài. Ngay khi những thú vui chè chén qua đi, bàn ăn được dọn dẹp và mọi sắp xếp cho bữa tiệc đã hoàn tất, ngay khi chỉ còn lại sự hiện

diện của những con người vĩ đại trong khi tâm trí họ bấy giờ chỉ hướng tới những suy nghĩ cao quý, và bởi lẽ ngày còn dài mà trời lại nóng bức nên để đáp ứng tốt hơn mong muốn của khách đồng thời tận dụng cơ hội để thoát khỏi cái nóng oi bức, Cosimo dẫn họ đến nơi ẩn mật và râm mát hơn trong khu vườn của mình: khi tất cả đến đó và ghế ngồi được đem ra, một số khách mời ngồi ngay trên bãi cỏ tươi tốt, số khác ngồi trên ghế dưới bóng những tàng cây cao; Fabrizio ca ngợi chốn này là đẹp nhất, đặc biệt khi nhìn vào những tàng cây, trông ông có vẻ bối rối vì không nhận ra một cây nào trong số chúng; thấy thế, Cosimo nói: “Có lẽ ngài không biết đến một số loại trong đám cây này, nhưng xin đừng ngạc nhiên vì chúng nổi tiếng hơn vào thời xa xưa so với những gì ta thường thấy ngày nay”. Rồi Cosimo giới thiệu cho vị khách biết tên một số loại cây và nói rằng ông nội Bernardo của mình đã chăm bón cho chúng, Fabrizio trả lời: “Tôi nghĩ những điều ông vừa đề cập là về tôi, và chốn này cùng việc nghiên cứu này khiến tôi nhớ đến một số ông hoàng của vương quốc, những người vốn thích thú nên văn hóa cổ đại cùng bóng râm mà họ tạo ra”. Vị khách quý ngừng lại một lúc rồi nói thêm: “Nếu không ngài làm mất lòng, tôi đã góp ý với ngài, nhưng tôi không tin việc trao đổi và thảo luận với bạn bè theo cách này sẽ gây mất lòng. Họ đã làm tốt hơn thế biết bao (ông nói với vẻ bình hòa) khi tìm cách bắt chước người xưa trong những chuyện mạnh mẽ và thô kệch chứ không phải ở những việc mềm mại và tinh tế, cũng như trong những điều họ thực hiện dưới ánh mặt trời chứ không

phải trong bóng râm nhằm áp dụng những cách thức trung thực và hoàn hảo thời cổ đại thay vì những phương thức giả dối và suy đồi; vì trong lúc chúng làm hài lòng những người La Mã của tôi, đất nước tôi (khi không có chúng) lại bị hủy hoại”. Nghe vậy, Cosimo (để tránh việc phải nhất nhất lặp lại nhiều lần ai đang nói và ai thêm vào, kể từ đây chỉ có tên của những người nói mới được ghi chú chứ không lặp lại tên người khác) hồi đáp như sau: “Ngài đã mở đường cho một cuộc thảo luận mà tôi hằng mong, tôi cầu xin ngài cứ nói mà không cần giữ kẽ, vì tôi cũng sẽ hỏi ngài mà không cần giữ kẽ; và nếu như khi hỏi hoặc trả lời mà tôi có buộc tội hoặc bào chữa cho một ai đó thì tôi làm vậy không phải nhằm buộc tội hoặc bào chữa mà là để hiểu được sự thật từ ngài.

FABRIZIO:

Tôi rất hài lòng khi nói cho ngài hay những gì tôi biết về mọi vấn đề ngài thắc mắc; cho dù chúng đúng hay sai, tôi sẽ để cho ngài tự xét đoán. Và tôi sẽ lấy làm biết ơn nếu được ngài hỏi, vì khi đó tôi cũng sẽ học được nhiều điều từ những gì ngài hỏi, cũng như ngài sẽ học được từ những hồi đáp của tôi, nhiều khi một người hỏi khôn ngoan khiến người nghe phải xem xét nhiều thứ và hiểu nhiều điều khác nữa mà nếu không thắc mắc thì họ sẽ không bao giờ thông hiểu.

COSIMO:

Trở lại điều đầu tiên ngài nói, về việc ông tôi và ông của các ngài đã bắt chước người xưa một cách khôn ngoan

hơn trong những việc khắc khổ thay vì việc tao nhã, và tôi muốn bào chữa cho phía tôi vì tôi cũng sẽ để ngài bào chữa cho phía còn lại (tức phía của ngài). Tôi không tin rằng trong thời của ngài có một người không thích sống êm đềm nhưng lại yêu thích cuộc sống khắc khổ vốn khiến ngài phải ca ngợi nhiều đến vậy: tuy là thế, người này cũng nhận ra mình không thể thực hành nó trong cuộc sống riêng tư cũng như trong cuộc sống của những đứa con trai sinh ra trong một thời đại suy đồi như vậy, thời mà bất kỳ ai muốn từ bỏ thông lệ đều bị mọi người xuyên tạc và khinh miệt. Vì nếu bất kỳ ai ở trong tình trạng trần trụi lấm mình trên cát dưới cái nắng gay gắt, hoặc trên tuyết trong những tháng đông lạnh giá như Diogenes, thì đều bị xem là kẻ điên. Nếu ai đó (giống như người Sparta) nuôi dưỡng con mình ở trang trại, bắt chúng ngủ ngoài trời, đi đầu trần chân đất, tắm nước lạnh để làm chúng trở nên cứng cáp khiến chúng có thể chịu đựng những thay đổi bất ngờ, để sau đó chúng có thể yêu quý cuộc sống ít hơn và cũng ít sợ cái chết hơn, thì anh ta chỉ được một số ít ca ngợi nhưng không ai noi theo. Vì vậy, chán nản trước những lối sống này, anh ta ắt sẽ phớt lờ lễ lối của người xưa, và khi bắt chước thời cổ đại, anh ta chỉ làm những gì mà bản thân có thể làm với chút ít hứng thú.

FABRIZIO:

Ở phần này ngài bào chữa mạnh mẽ cho anh ta, chắc hẳn ngài đã không nói ngoa: có điều, tôi không nói nhiều

về những cách sống khắc khổ đó, tôi nói về những phương cách khác nhân văn hơn, phù hợp hơn với cách sống ngày nay, và tôi không tin rằng một người được xếp vào hàng ngũ các ông hoàng của một tỉnh bang lại thấy khó lòng giới thiệu về chúng. Tôi sẽ không bao giờ đưa ra những khuôn mẫu về người La Mã. Nếu cách sống cũng như các thể chế trong nền cộng hòa của họ đã được thẩm định, thế là ta sẽ quan sát thấy được ở đó nhiều điều có thể giới thiệu được với một Xã hội nơi vẫn còn có thể có điều gì đó tốt đẹp.

COSIMO:

Vậy có những gì tương tự như ở thời xưa mà ngài muốn giới thiệu?

FABRIZIO:

Sự tôn vinh và thưởng công cho đức hạnh, không khinh thường sự nghèo khó, xem trọng các chế độ và thứ bậc trong kỷ luật quân sự, rồi thì sự ràng buộc công dân phải biết yêu thương lẫn nhau, sống không bè phái, xem trọng lợi ích cộng đồng hơn là tư nhân cùng nhiều điều tương tự khác đều có thể dễ dàng được bổ khuyết cho những thời đại này. Không có gì khó khi thuyết phục (mọi người) theo những cách này, khi người ta xem xét kỹ lưỡng những điều này và tiếp cận chúng theo cách thông thường, vì chân lý sẽ xuất hiện trong những (cuộc khảo sát) để mọi tài năng bình thường đều có khả năng thực hiện chúng. Bất cứ ai cũng có thể sắp xếp những thứ này; (chẳng hạn,) người ta vẫn trông

cây dưới bóng mát mà ở đó họ sống hạnh phúc và vui vẻ hơn nếu không (trồng cây).

COSIMO:

Tôi không muốn hỏi đáp bất cứ điều gì ngài nêu, nhưng tôi muốn được phép đưa ra một nhận định cho những điều vốn có thể được dễ dàng phán xét đó; tôi xin phép hướng sự chú ý vào ngài, người cáo buộc những ai có những hành động nghiêm túc và quan trọng là không chịu bắt chước người xưa, tôi cho rằng làm vậy tôi mới có thể dễ dàng chuyển tải ý định của mình hơn. Theo đó, tôi muốn biết rằng tại sao một mặt ngài lên án những người không bắt chước tiền nhân trong hành động, mặt khác, trong các vấn đề chiến tranh, tức lĩnh vực binh nghiệp mà chính ngài được đánh giá là xuất sắc, người ta lại không thấy ngài sử dụng bất kỳ phương sách cổ xưa hay tương đồng nào trong một số lĩnh vực.

FABRIZIO:

Ngài đã khơi đúng vấn đề tôi mong đợi, vì những gì tôi nói không thỏa đáng với bất kỳ câu hỏi nào khác, và tôi cũng không mong muốn bất kỳ câu hỏi nào khác. Mặc dù tôi có thể giữ mình bằng một lời bào chữa đơn giản nhưng tôi không muốn thế, vì sự hài lòng lớn hơn của ngài và của tôi, do mùa (thời tiết) cho phép để tham gia vào một cuộc thảo luận dài hơi. Những người muốn làm một điều gì đó, trước tiên nên chuẩn bị sao cho thật chú tâm để [khi thấy cơ hội] sẵn sàng đạt được những gì họ đã dự kiến. Và bất cứ khi nào